

Adaptation of Costs of Contracts for Work

Eser Sözleşmelerinde Fiyat Uyarlaması

ABSTRACT

One of the exceptions to the pacta sunt servanda, which is a general principle of the contract law, is when the obligation becomes excessively onerous which constitutes an extreme imbalance between the acts. The prevention of the violation of equity which may occur in the event of drastic and unpredictable change of the economic circumstances can be possible by contract intervention. The general scope of hardship, its effects to the contracts and the conditions of the adaptation of contracts are the main issues that are discussed in this article. After the main points of the adaptation of contracts are explained, the characteristic matters of contract of work are evaluated and disputable matters are mentioned along with the examples from the practice. The importance of a detailed analysis for each concrete case in terms of adaptation lawsuits and the necessity of avoiding abuse of that right are described. However, the necessity of avoiding the general acceptances which may prevent to exercise this right is also explained with case studies.

KEYWORDS: Hardship in Fulfillment, Adaptation of the Contracts, Pacta Sunt Servanda, Good Faith, Fixed Cost

ÖZET

Sözleşme hukukunun genel esası olan ahde vefa ilkesinden ayrılan istisnalardan biri, edimler arasında aşırı dengesizlik oluşturan aşırı ifa güçlüğüdür. Bu durumun meydana gelmesi halinde oluşabilecek hakkaniyete aykırılıkların giderilmesi, sözleşmeye müdahale ile mümkün kılınabilmektedir. Aşırı ifa güçlüğü'nün genel kapsamı, sözleşmelere etkisi ve sözleşmenin uyarlanmasının hangi koşullarda mümkün olduğu, makalemizde tartışılan başlıca konulardır. Sözleşmenin uyarlanması ana hatlarıyla açıklandıktan sonra, eser sözleşmesi açısından özellik arz eden hususlar değerlendirilmekte ve uygulamadan örneklerle tartışmalı hususlara değinilmektedir. Uyarlama davalarında her somut olay açısından detaylı inceleme yapılmasının önemi ve bu hakkın kötüye kullanılmasının önüne geçilmesi gerekliliği izah edilmeye çalışılmaktadır. Ancak bu yapılırken hakkın kullanılmasını engelleyecek genel kabullerden kaçınılması gerektiği de yine uygulamadan örneklerle aktarılmaktadır.

ANAHTAR KELİMELEER: Aşırı İfa Güçlüğü, Sözleşmenin Uyarlanması, Ahde Vefa Kuralı, Dürüstlük Kuralı, Götürü Bedel

I. INTRODUCTION

ALTHOUGH THE PRINCIPLE OF ADAPTATION OF CONTRACTS has been recently regulated, it can be said that the legislation has been constituted in compliance with the existing practice and general acceptance. The parties' wills and aims to sustain the agreement is the priority. Nevertheless, subsequent state of urgency which significantly makes the execution of an act for one of the parties difficult, requires the equalization of fairness or at least the approximation of its effects to the parties. The regulation of "adaptation of contracts" as the supporting foundation of that aim has been made and was accepted in the Supreme Court decisions and in the doctrine all along.

As the importance of the contracts increases day by day both for the parties and for the legal order, the requirement of adaptation and the continuance of the contracts in all conditions as well as adapting the contract to the changing conditions also gain importance. The matters such as what might be the changing circumstances, in which circumstances they might cause hardship in fulfillment, who may request the adaptation of contracts are emphasized below.

In this article, after the general overview of the topic, the adaptation of contacts is embraced within the framework of special provisions, which are regulated in the Law of Obligations¹ regarding the contract of work. The necessity for the real beneficiaries' not to be destitute and to prevent any abuses is covered with case studies for adaptation, which is created in order to prevent the participating parties where contracts may force them to make unanticipated sacrifices in contingencies.

In the last section of this article, the legal scope of adaptation lawsuits and its affects on the wills of the parties will be covered.

I. GİRİŞ

SÖZLEŞMENİN UYARLANMASI KURUMUNUN KANUNDA karşılığını bulması yakın bir zamana denk gelmekle birlikte, ilgili kanun maddelerinin hâlihazırda var olan uygulama ve genel kabul çerçevesinde oluşturulduğu söylenebilir. Tarafların iradesi ve sözleşmeyi ayakta tutma gayesi öncelik arz etmektedir. Ancak sonradan ortaya çıkan olağanüstü durumun, edimin ifasını taraflardan biri açısından aşırı ölçüde güçleştirmesi, bu hakkaniyete aykırı durumun denkleştirilmesini, en azından taraflara etkisinin birbirine yaklaştırılmasını gerektirmektedir. Bu amacı destekleyen kurum olarak "sözleşmenin uyarlanması" düzenlemesi ortaya çıkmış ve öteden beri Yargıtay içtihatlarında ve öğretilerde kabul görmüştür.

Sözleşmelerin öneminin gerek tarafları açısından gerekse hukuk düzeni açısından günden güne artmasına eş olarak, sözleşmelere her koşulda devam edilmesi ile sözleşmenin değişen koşullara uyarlanması arasındaki farkların ve uyarlamaya duyulan ihtiyacın ortaya koyulması da büyük önem arz etmektedir. Aşağıda öncelikle değişen koşulların neler olabileceği, bunların hangi durumlarda aşırı ifa güçlüğüne sebebiyet verebileceği, sözleşmelerin uyarlanmasını kimlerin talep edebileceği üzerinde durulmaktadır.

Çalışmamızda, genel incelemenin ardından, eser sözleşmeleri bakımından 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda¹ ("TBK") yer alan özel düzenlemeden yola çıkılarak sözleşmenin uyarlanması müessesesi ele alınmıştır. Sözleşmelerin, öngörülemeyen haller karşısında tarafları beklenmeyen ölçüde fedakârlık yapmak durumunda bırakmasının önüne geçilmesi amacıyla oluşturulan uyarlama müessesesinin, gerçek hak ve talep sahiplerini bundan mahrum bırakmamak, aynı zamanda kötüye kullanımların da önüne geçebilmek açısından hangi esaslarla uygulanması gerektiği, uygulamadan örneklerle değerlendirilmektedir.

Makalemizin son kısmında, uyarlama davalarının hangi hukuki çerçevede yer aldığı ve tarafların iradelerini ne şekilde etkileyeceği değerlendirme konusu edilmektedir.

II. ADAPTATION OF CONTRACTS

A. General Overview

The essential aim in the contract law is the whole and exact fulfillment of the parties' actions. The dominating principle in here is pacta sunt servanda (adherence to the agreements). According to this principle, in spite of all difficulties and obstacles, the act in the contract should be specifically performed by the debtor. A strict application of this principle which has arisen from the need of legal security and good faith and which requires specific performance of the debt may contradict with fairness, good faith and justice in some exceptional cases. In this section, the mentioned exceptional cases will be explained with examples and which legal actions shall be resorted to in which circumstances and conditions in order to eliminate unfairness and imbalance between acts will be described. After the general assessment is made under this headline, the legal scope which is especially applied to the contracts of work which is the main subject of this article will be presented.

II. SÖZLEŞMELERİN DEĞİŞEN KOŞULLARA UYARLANMASI

A. Genel Olarak

Sözleşme hukukunda esas olan, tarafların edimlerinin tam ve gereği gibi yerine getirilmesidir. Burada egemen olan temel ilke, ahde vefa (sözleşmeye bağlılık / pacta sunt servanda) ilkesidir. Bu ilkeye göre, sözleşme kurulduktan sonra ortaya çıkan tüm güçlük ve engellere rağmen, sözleşmede öngörülen edim, borçlu tarafından aynen ifa edilmelidir. Hukuk güvenliği ve dürüstlük kuralının bir gereği olarak ortaya çıkan ve borcun aynen ifa edilmesini gerektiren bu ilkeye sıkı sıkıya bağlı kalmak, bazı istisnai durumlarda adalete, dürüstlüğü ve hakkaniyete aykırı düşmektedir. Bu bölümde, söz edilen istisnai durumlar örneklerle açıklanmakta, ortaya çıkan adaletsizliğin ve edimler arasındaki dengesizliğin giderilmesi adına hangi hal ve koşullarda hangi hukuki yollara başvurulabileceği değerlendirilmektedir. Bu başlık altında genel değerlendirme yapıldıktan sonra, makalemizin esas konusunu oluşturan eser sözleşmeleri özelinde geçerli olan hukuki esaslar ortaya konulmaktadır.

B. Conditions for Adaptation of Contracts

The terms and conditions available in the establishment of a contract and the new ones that come up during its execution can sometimes differ extremely. Despite these differences, requesting exact performance of the debt may constitute contradiction to the good faith rule which is regulated under the Article 2 of the Turkish Civil Code² (“TCC”). In this case, the differences in terms and conditions which occurred between the date of establishment of the contract and its execution date should be reflected to the contract, in other words the contract should be revised in line with these new terms and conditions. The theory which provides the most consistent and satisfying solutions about the adaptation of contracts should be accepted as collapse of the basis of the transaction.³ If the necessary effort for the execution is disproportionate to the counter party’s benefits, the basis of the transaction are deemed collapsed.⁴ War, economic crisis, soaring inflation, devaluation, extreme decrease of monetary value etc. can be given as examples

B. Sözleşmelerin Uyarlanması İçin Aranılan Koşullar

Sözleşme kurulduğu sırada mevcut olan şartlar ve sözleşmenin ifası sırasında gündeme gelen yeni şartlar bazen büyük ölçüde değişiklik gösterebilir. Bu nitelikteki değişikliklere rağmen borcun aynen ifa edilmesinin talep edilmesi Türk Medeni Kanunu’nun² (TMK) 2. maddesinde düzenlenen dürüstlük kuralına aykırılık teşkil etmektedir. Bu durumda, sözleşmenin taraflarca imzalandığı tarih ile ifa tarihi arasında hal ve şartlarda meydana gelen değişikliklerin sözleşmeye yansıtılması, diğer bir deyişle sözleşmenin bu yeni hal ve şartlara uyarlanması söz konusu olabilmektedir. Sözleşmenin değişen koşullara uyarlanmasında en tutarlı ve doyurucu çözümleri veren teorinin işlem temelinin çökmesi olduğu kabul edilmelidir.³ İfa için gereken çaba, sözleşmenin diğer tarafının çıkarına kıyasla oransız ise işlem temelinin çöktüğü varsayılır.⁴ Sözleşmedeki dengeyi bozan olağanüstü hal ve şartlara savaş, ülkeyi sarsan ekonomik krizler, enflasyon grafiğindeki aşırı yükselmeler,

of extraordinary circumstances which may cause imbalance in a contract. Since the strict application of pacta sunt servanda may cause many unfavorable outcomes, the Theory of Imprevison (Theory of Unpredictability) has been ensued. The Theory of Imprevison has grown into a theory that is consented by the doctrine and the Supreme Court as the adaptation of a contract in the event of collapse of the basis of the transaction partly or wholly.

The Theory of Imprevison is regulated with the headline of “Hardship” under the Article 138 of the Law of Obligations. According to the Article, elective rights are given to the debtor who faces the collapse of the basis of the transaction. The debtor will be able to request the contract to be adapted to the new terms and conditions, if this is not possible, the debtor will be able to renege on the contract. Reneging on the contract that is indicated here should be interpreted as the termination of the contract in terms of contracts of continuous acts.

Adaptation within the scope of collapse of the basis of the transaction should only be possible in the event of very rare and strict conditions.⁵ Adaptation of a contract should only come to fore about an existing and established contract. In case of a dispute about the contract's occurrence between the parties, this dispute's prevention by adaptation is impossible. Since objective-based points determine the type and qualification of the contract and also require settlement between the parties as minimum factors, any gap on this field cannot be filled by adaptation.⁶ For example, since it would not be possible to talk about a valid contract if a contract which requires formal condition does not conform to the form, the adaptation of a legally nonexistent contract will not be possible either.

To request the adaptation of a contract to new terms and conditions and if not possible, the use of termination right will only be possible when all of the following conditions are occurred together.

1. There Should Not Be Any Principle in the Law or in the Contract Regulating the Changing Conditions

The party who takes the risk of changing terms and conditions with a provision in the contract cannot dispose of that risk on the basis of good faith later. In the event of absence of the rules or clauses in relation to the ad-

çok devalüasyon, para değerinin önemli ölçüde düşmesi gibi durumlar örnek olarak gösterilebilir. Sözleşme hukukunun temelini oluşturan ahde vefa ilkesinin katı biçimde uygulanması birçok olumsuz sonuca yol açabileceğinden, Emprevizyon Teorisi (Öngöremezlik Teorisi) ortaya çıkmıştır. Emprevizyon Teorisi, doktrin ve Yargıtay tarafından, işlem temelini kısmen veya tamamen çökmesi halinde sözleşmenin yeni koşullara uyarlanması olarak kabul gören bir teori haline gelmiştir.

Emprevizyon Teorisi, TBK'nın “Aşırı İfa Güçlüğü” başlıklı 138. maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu maddede uyarınca, işlem temelini çökmesi hali ile karşılaşan borçluya seçimlik haklardan yararlanma imkânı verilmiştir. Borçlu, hâkimden sözleşmenin yeni koşullara uyarlanmasını talep edebilecek, eğer bu mümkün olmaz ise sözleşmeden dönme hakkını kullanabilecektir. Burada belirtilen sözleşmeden dönme hakkını, sürekli edimli sözleşmeler açısından sözleşmenin feshi olarak değerlendirmek gerekir.

İşlem temelini çökmesi kapsamında uyarılama, çönder ve çok sıkı koşulların varlığı halinde mümkün olmalıdır.⁵ Sözleşmenin uyarlanması, ancak mevcut ve kurulmuş bir sözleşme için gündeme gelebilecektir. Taraflar arasında sözleşmenin meydana gelip gelmediği konusunda bir ihtilaf varsa bu ihtilafın uyarılama yoluyla giderilmesi olanaksızdır. Objektif esaslı noktalar sözleşmenin niteliğini ve türünü belirleyen ve taraflarca uyuma sağlanması gereken asgari unsurlar olduğundan bu alanda yer alan bir boşluk uyarılama ile doldurulamayacaktır.⁶ Örneğin şekle bağlı sözleşmelerde şekil şartına uyulmamış ise geçerli bir sözleşmenin varlığından bahsedilemeyeceğinden, bu durumda hukuken mevcut olmayan bir sözleşmenin uyarlanmasından da söz edilemeyecektir.

Sözleşmenin yeni koşullara uyarlanmasını talep etme ve bu mümkün olmadığı takdirde sözleşmeden dönme hakkının kullanılması, aşağıda başlıklar halinde sayılan tüm şartların bir arada gerçekleşmesi halinde söz konusu olabilecektir.

1. Kanunda ve Sözleşmede Değişen Koşullara İlişkin Herhangi Bir Hüküm Bulunmamalıdır

Sözleşmedeki bir kayıtle, değişen hal ve şartların rizikosunu üstlenen taraf, doğruluk ve dürüstlük kurallarına dayanarak sonradan bu rizikodan kurtulamaz. Sözleşme ya da kanunda uyarlamaya ilişkin herhangi bir kural ya da

aptation in the contract or the law, the gap of adaptation in the contract occurs and in the event of a dispute, the judge has to fill this gap and adapt the contract to the changing conditions with his/her own legal principles. This kind of adaptation is named as adaptation of the contract to the changing conditions by judge (judicial adaptation).⁷

The judge has to keep the main basis of the contract and fill the gap of the contract in line with the parties' common benefit.

To give an example subject to a Supreme Court decision, it is ensured that in a contract of work of a primary school construction, the Prime Ministry State Institute of Statistics' indexes shall be applied; during the execution of the contract, fixed parameters shall not be changed with any reason. The claimant contractor's request of changing the parameters including the progress payments is accepted by the court with the reason that the parameters were ensured with error in fact in the contract. However, the Supreme Court determined that the court's decision is unjust according to the existence of the clause about parameters in the contract that is brought into force with the signature of the parties.⁸

In spite of the fact that on one of its decisions dated 2012, the Supreme Court acknowledged the predication of absence of provision in the law or contract on adaptation of contract in changing conditions, it acknowledged that even if there might be a negative or positive adaptation inscription in the contract, the request of abiding by the contract that relies on this inscription might signify the abuse of rights according to the Article 2/2 of the Turkish Civil Code, therefore in the event of existence of extreme imbalance between acts, an adaptation can be made despite the presence of adaptation inscription.⁹

koşul bulunmadığı takdirde, sözleşmede uyarlama boşluktan söz edilir ve hâkim uyumsuzluk halinde bu boşluğu doldurmak ve bu yolla sözleşmeyi değişen şartlara kendi koyduğu hukuk kurallarıyla uyarlamak zorundadır. Bu tür uyarlamaya sözleşmenin değişen şartlara hâkim tarafından uyarlanması (yargısal uyarlama) denir.⁷

Hâkimin sözleşmeyi uyarlarken var olan sözleşmenin özünden uzaklaşmaması, tarafların ortak menfaatinin gerektirdiği esasa göre sözleşme boşluğunu tamamlaması gerekir.

Yargıtay kararına konu olan bir örnek vermek gerekirse, ilkokul yapım işine dair bir eser sözleşmesinde fiyat farkı bakımından Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yayınlanacak indekslerin esas alınacağı, sabit katsayıların sözleşmenin uygulanması sırasında hiçbir gerekçe ile değiştirilemeyeceği hüküm altına alınmıştır. Davacı yüklenicinin, sözleşmedeki katsayıların gelecekteki hak edişleri de kapsayacak şekilde değiştirilmesi talebi, yerel mahkemece sözleşmede katsayıların maddi hata sonucu yanlış belirlendiği gerekçesi ile kabul edilmiştir. Yargıtay ise, taraflarca imzalanarak yürürlüğe konan sözleşmedeki katsayılara ilişkin hükmün varlığı sebebiyle yerel mahkeme kararının hatalı olduğunu belirtmiştir.⁸

Yargıtay 2012 tarihli bir kararında sözleşmenin değişen hal ve şartlara uyarlanması için sözleşmede ve kanunda hüküm bulunmamasının esas olmasını kabul etmekle birlikte bazen sözleşmede olumlu ya da olumsuz intibak kaydı bulunsa da, bu kayda dayanılarak sözleşmenin aynen uygulanmasının talep edilmesinin TMK'nın 2/2. maddesi uyarınca hakkın kötüye kullanılması anlamına gelebileceğini, bu nedenle edimler arası aşırı dengesizlik varsa intibak kaydının varlığına rağmen uyarlama yapılabileceğini kabul etmektedir.⁹

FOOTNOTE

1 Published in the Official Gazette (OG) dated 04.02.2011, numbered 27836.

2 OG, dated 08.12.2001 and numbered 24607.

3 **Başak Baysal**, Sözleşmenin Uyarlanması, İstanbul 2009, p.94.

4 **Hannes Rösler**, "Alman ve Uluslararası Sözleşme Hukukunda Değişen ve Öngörülemeyen Koşullar", Translator: Tülay Aydın Ünver, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, V.66, N.1, 2008, p.358.

5 **Rona Serozan**, İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme, Ed. 4, İstanbul 2006, p.264.

6 **İbrahim Kaplan**, Hâkimin Sözleşmeye Müdahalesi, Ed.2, Ankara 2006, p.109.

7 **Fikret Eren**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ed. 14, Ankara 2012, p.482.

8 15th Chamber of Supreme Court, decision dated 30.09.2015, numbered E.2014/7111 and K.2015/4627.

9 3rd Chamber of Supreme Court, decision dated

30.05.2012 and having basis number of 2012/8973 and 2012/13817.

10 **Kemal Oğuzman/Turgut Öz**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ed. 11, İstanbul 2013, p.206.

11 11th Chamber of Supreme Court, decision dated 17.11.2003, numbered E.2003/3979 and K.2003/10988.

12 **Başak Baysal**, "Aşırı İfa Güçlüğü", Türk Borçlar Kanunu Sempozyumu, Ed. Murat Inceoğlu, İstanbul 2012, p.130.

2. The Unforeseeable State of Emergency Has To Be Arisen After the Establishment of the Contract

The changings on the contract's conditions should be unforeseeable (war, economic crisis, devaluation, natural disasters, prohibitions and limitations on imports and exports, depreciation on monetary, extreme rate of inflation etc.).¹⁰ The conditions which are the basis of the adaptation request has to be arisen after the establishment of the contract and the adaptation requesting party should not have foreseen these conditions during the establishment of the contract or not expected to foresee such conditions.

In some cases, especially when the claimant is a merchant, it is noted that the Supreme Court is on the opinion of dismissing the adaptation request, by stating that the obligation of "acting as a prudent merchant" involves the state of being prescient regarding the financial risks.¹¹ However, being a merchant should not be the sole reason to dismiss the adaptation request, if it is concluded that another merchant would not foresee the same changing conditions related to each concrete case being a merchant should not be considered as a lack of unpredictability condition.

3. The Extraordinary Situation Should Not Be Originated from the Debtor that Has Requested the Adaptation

The party that has requested the adaptation (for the principle in the code, the debtor) should not be at fault in the changes of the terms and conditions. Since the term of "fault" is not included in the article directly, the existence of "imputability" shall be accepted as qualified.¹²

In the event that the party of the contract is in default,

2. Öngörülemez ve Öngörülmesi de Beklenmeyen Olağanüstü Durum Sözleşmenin Kurulmasından Sonra Ortaya Çıkmış Olmalıdır

Sözleşme koşullarında meydana gelen değişiklik öngörülemez olmalıdır (savaş, ekonomik kriz, devalüasyon, tabii afetler, ithal ve ihraç konusunda getirilen yasak ve tahditler, para değerinin önemli ölçüde düşmesi, enflasyon grafiğindeki aşırı yükselmeler vb.).¹⁰ Uyarılama talebinin dayanağı olan koşullar, sözleşmenin kurulmasından sonra meydana gelmiş olmalı ve uyarılama talebinde bulunan tarafın, bu koşulları sözleşmenin yapıldığı sırada öngörememiş olması ya da bu koşulları öngörmemesinin kendisinden beklenemeyecek olması gerekmektedir.

Özellikle sözleşmenin uyarlanmasını talep eden tarafın tacir olduğu durumlarda, "basiretli bir tacir gibi davranma" yükümlülüğünün ekonomik risklere ilişkin öngörülülü olma halini de kapsadığı görüşüyle bu kişinin uyarılama talebinin reddedilmesi gerektiğini savunan Yargıtay kararlarına rastlanmaktadır.¹¹ Hâlbuki yalnızca tacir olması gerekçe gösterilerek kişinin uyarılama talebi reddedilmemeli, somut olay bakımından aynı durumda başka bir tacirin de değişen koşulları öngöremeyeceği sonucuna varılıyor ise sözleşmenin tarafının tacir olması öngörülemezlik şartının eksikliği olarak kabul edilmemelidir.

3. Olağanüstü Durum Uyarılama Talep Eden Borçludan Kaynaklanmamış Olmalıdır

Uyarılama talep eden tarafın (kanunda yer alan düzenleme ile borçlunun), koşulların değişmesinde kusurunun bulunmaması gerekir. "Kusur" ifadesine doğrudan madde metninde yer verilmediğinden "isnat edilebilirlik" in varlığı yeterli sayılacaktır.¹²

Sözleşmenin tarafı temerrüt halinde ise, uyarılama talep edemeyecektir Temerrüde düşmede kusuru bulunma-

DİPNOT

1 04.02.2011 tarih, 27836 sayılı Resmi Gazete (RG).

2 08.12.2001 tarih, 24607 sayılı RG.

3 **Başak Baysal**, Sözleşmenin Uyarlanması, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2009, s.94.

4 **Hannes Rösler**, "Alman ve Uluslararası Sözleşme Hukukunda Değişen ve Öngörülemez Koşullar", Çeviren: Tülay Aydın Ünver, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C.66, S.1, 2008, s.358.

5 **Rona Serozan**, İfa, İfa Engelleri, Haksız

Zenginleşme, 4. Bası, İstanbul 2006, s.264.

6 **İbrahim Kaplan**, Hâkimin Sözleşmeye Müdahalesi, 2. Bası, Ankara 2006, s. 109.

7 **Fikret Eren**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 14. Bası, Ankara 2012, s.482.

8 Yargıtay 15. H.D., T. 30.09.2015, E. 2014/7111, K. 2015/4627.

9 Yargıtay 3. H.D., T. 30.05.2012, E. 2012/8973, K. 2012/13817.

10 **Kemal Oğuzman/Turgut Öz**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 11. Bası, İstanbul 2013, s.206.

11 Yargıtay 11. H.D., T. 17.11.2003 T., E. 2003/3979, K. 2003/10988.

12 **Başak Baysal**, "Aşırı İfa Güçlüğü", Türk Borçlar Kanunu Sempozyumu, Ed. Murat Inceoğlu, İstanbul 2012, s.130.

he/she may not request adaptation. The adaptation request of the party who is not at fault in default shall be possible in the event that he/she proves his faultlessness.

4. The Balance Between the Acts Incurred by the Parties Must Be Excessively Disturbed Contrary to the Good Faith

Article 138 of the Law of Obligations involves the term of “change of the terms and conditions that were existing in the execution progress of the contract to the detriment of the debtor to the extent that the execution request from him/her would be contrary to the good faith”. This condition comes to the fore when the performance requires extreme dedication for the debtor or becomes aggravated to the point that such performance is not expectable. In the event that hardship in performance exists in the execution progress of the contract but if it was not noticed by the debtor, the adaptation principles are accepted as inapplicable.¹³ In that case, the cancellation shall be accrued to principles of mistake (Article 30 ff.) if their conditions exist, instead of Article 138 of the Law of Obligations. The subsequent hardship in performance does not have to be to the extent that it will cause the debtor’s bankruptcy or severe damage. The existence of “Change [...] to the detriment of the debtor to the extent that the performance request would be contrary to the good faith” in the article is found sufficient. Certainly, for this evaluation, the counter party’s situation shall also be considered.

5. The Act Has To Be Either Not Executed or Executed by Preserving the Rights Arising from the Hardship in Performance

The performance of the act is determined as an indicator that the contract is adopted and that there is no hardship.

On a lawsuit about a claim of collection of receivable of cost difference as a result of the surfacing of the underground waters during a foundation excavation, the Supreme Court stated that the work was completed and there was no mental reservation on certificate of provisional acceptance therefore a request of adaptation was impossible, in its decision dated 2015.¹⁴

yan tarafın uyarılama talep etmesi ise, kusursuzluğunu ispat etmesi halinde mümkündür.

4. Tarafların Yüklendiği Edimler Arasındaki Denge Dürüstlük Kuralına Aykırı Şekilde Aşırı Ölçüde Bozulmuş Olmalıdır

TBK’nın 138. maddesi “sözleşmenin yapıldığı sırada mevcut olguların, kendisinden ifanın istenmesini dürüstlük kurallarına aykırı düşecek derecede borçlu aleyhine değişmiş olması” ifadesini içermektedir. Bu şart, borçlu açısından ifanın aşırı bir fedakârlık gerektirmesi yahut beklenemeyecek kadar ağırlaşmış olması halinde gündeme gelmektedir. Aşırı ifa güçlüğü sözleşmenin yapıldığı sırada mevcut olup borçlu tarafından fark edilememiş ise, uyarılama hükümlerinden yararlanılamayacağı kabul edilmektedir.¹³ Bu durumda TBK’nın 138. maddesi hükümlerine değil, şartları varsa yanılma (30. madde vd.) hükümlerine göre iptal söz konusu olabilir. Sonradan ortaya çıkan ifa güçlüğünün, mutlaka borçlunun ekonomik olarak mahvına veya ağır zararına yol açacak boyutta olması gerekmez. Madde metninde, “kendisinden ifanın istenmesinin dürüstlük kurallarına aykırı düşecek derecede borçlu aleyhine değiştirir” olması yeterli görülmüştür. Elbette bu değerlendirmede, karşı tarafın durumu da göz önüne alınacaktır.

5. Edim Henüz İfa Edilmemiş veya İfanın Aşırı Ölçüde Güçleşmesinden Doğan Haklar Saklı Tutularak İfa Edilmiş Olmalıdır

Edimin ifası, sözleşmenin benimsendiğinin ve ortada bir güçlük olmadığının göstergesi olarak nitelenmektedir.

Yargıtay, 2015 tarihli bir kararında temel kazısında öngörülemeyen yeraltı sularının ortaya çıkması sebebiyle fiyat farkı alacağının tahsili istemli davada, işin tamamlandığını ve teslim sırasında geçici kabul tutanağında uyarılama ile ilgili ihtirazi kayıt bulunmadığını, dolayısıyla uyarılama istenmesinin mümkün olmadığını belirtmiştir.¹⁴

III. ESER SÖZLEŞMELERİ ÖZELİNDE DEĞERLENDİRME VE UYARILAMA DAVASI

A. Eser Sözleşmelerine Genel Bakış

Eser sözleşmesi, iş sahibi ile yüklenici arasında akdedilen, önceden kararlaştırılan belli bir bedel karşılığında, iş sahibinin denetimi ve gözetimi olmaksızın bağımsız

III. REVIEW AND ADAPTATION LAWSUITS SPECIFIC TO THE CONTRACTS OF WORK

A. General Overview for the Contracts of Work

Contract of work is a contract which is established between the party ordering the work and the contractor, about a construction, maintenance or repair or fulfilling a duty in exchange for a cost that is predetermined and with an independent performance without the employer's control and observance. It is regulated between the Article 470 and 486 of the Law of Obligations. Determination of the cost may come into question in many contract types. However, the most important factor that separates the contracts of work from the other contracts is the contractor party's performance that he/she has incurred from the contract independently. Especially when it is considered that for the contract of employment, the person who provides the service or most commonly known as the employee performs the execution

bir çalışmayla bir nesnenin yapımı veya bakımı-onarımı ya da üstlenilen bir işin yerine getirilmesine dair sözleşmedir. TBK'nın 470. ile 486. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Bedelin önceden kararlaştırılması birçok sözleşme türünde söz konusu olabilmektedir. Ancak eser sözleşmelerini diğer sözleşme türlerinden ayıran en önemli unsur, yüklenicinin sözleşmede üstlendiği edimi bağımsız çalışmayla yerine getirmesidir. Özellikle hizmet sözleşmelerinde hizmeti yerine getiren kişinin ya da en sık rastlanan haliyle işçinin, iş sahibinin bu sözleşme türündeki karşılığı olarak değerlendirilebilecek işverenin denetim ve gözetimi altında edimini ifa ettiği düşünüldüğünde eser sözleşmelerinin bu ayırıcı yönü belirginleşmektedir.

B. Götürü Bedel

Eser sözleşmesinde bedel götürü veya yaklaşık olarak kararlaştırılabilir. Yasa koyucu, TBK'da temel olarak iki tür ücreti düzenlemiş ve çıkarlar dengesine göre bun-

under the control and observance of the employer who can be seen as equivalent of contract giver, the mentioned distinctive characteristic of the contracts of work becomes apparent.

B. Fixed Cost

The cost in the contracts of work might be determined as *fixed or approximate*. The legislator has regulated two types of cost and enabled the parties to prefer one of these in compliance with the balance of interest.¹⁵ Since the subject of our article is adaptation of the cost in contracts of work, the assessments regarding fixed cost shall be included. According to the Article 480¹⁶ of the Law of Obligations, fixed cost means that the cost of the undertaken work of contract of work has been determined beforehand and accurately. For the contracts that involve the fixed cost, even if the work requires more labor and costs than the foreseen, the contractor may not request fees to be increased.

The contractor's close relation with the fixed cost pursuant to the Article 480 of the Law of Obligation is unfas-

lardan birinin tercih edilmesi imkânını taraflara bırakmıştır.¹⁵ Makalemizin konusu eser sözleşmelerinde fiyat uyarlaması olduğundan götürü bedele ilişkin değerlendirmelere yer verilmektedir. TBK'nın 480. maddesinde¹⁶ düzenlenen götürü bedel, eser sözleşmesinde üstlenilen işin bedelinin önceden ve kesin olarak tespit edilmesi anlamına gelmektedir. Götürü bedelin söz konusu olduğu bir eser sözleşmesinde iş, öngörülenden fazla emek ve masrafı gerektirmiş olsa bile yüklenici, belirlenen bedelin artırılmasını talep edemez.

Yüklenicinin TBK'nın 480. maddesi kuralı çerçevesinde kararlaştırılan götürü bedel ile kurduğu sıkı bağ, istisnai nitelikteki TBK 480/2 hükmü ile gevşetilmektedir.¹⁷ Önceden öngörülmesi mümkün olmayan ya da öngörülüp de taraflarca dikkate alınmayan sebepler dolayısıyla işi aynı fiyata yapmak mümkün olmazsa, yüklenici fiyatın artırılmasını ya da sözleşmenin feshini talep edebilecektir.¹⁸ Götürü bedel ile akdedilen eser sözleşmesinde aşırı ifa güçlüğü nedeniyle uyarılma ya da fesih talep etme hakkı yükleniciye tanınmıştır. Eser sözleşmesinde ifanın aşırı derecede güçleşmesi, masrafların olağanüstü artması dışında başka bir nedenden meydana gelmiş ise

tened with the Article 480/2 which has an exceptional character.¹⁷ In the event that completing the work may not be possible with the fixed cost due to the reasons that cannot be foreseen or that were foreseen but disregarded by the parties, the contractor may request an increased payment or termination of the contract.¹⁸ The right to request adaptation or termination as a result of the hardship in performance in the contract that is conducted with a fixed cost is vested for the contractor. If the hardship in the contract has occurred from another reason other than the increase in expenses at a much higher rate than the anticipated, the adaptation request shall be made based on the Article 138 of the Law of Obligations as a general principle.

According to the Article 480/3 of the Law of Obligations, even the incurred costs of expenses and labor are less than the estimated costs after the determination of the fixed cost in the contract, the party ordering the work is obliged to pay the full amount of the determined costs.

While the abovementioned explanation about the adaptation of fixed cost in the contracts of work is gener-

genel hüküm niteliğindeki TBK'nın 138. maddesi hükmüne dayanılarak uyarılama talep edilecektir.

TBK'nın 480. maddesinin 3. fıkrası uyarınca götürü bedelin belirlenmesinden sonra eser, öngörülenden az emek ve masrafı gerektirmiş olsa bile iş sahibi, belirlenen bedelin tamamını ödemekle yükümlüdür.

Eser sözleşmesindeki götürü bedelin uyarlanması bakımından, yukarıdaki açıklamalarımız genel olarak geçerli olmakla birlikte, sözleşmenin özellik arz eden noktaları bakımından ek değerlendirmelere yer verilecektir.

1. Götürü Bedelin Uyarlanmasının Şartları

a. Taraflarca önceden öngörülemeyen veya öngörülüp de meydana gelmeyeceği kabul edilen, beklenmeyen bir hal ortaya çıkmalıdır

Burada dikkat edilmesi gereken hususlardan ilki, olağanüstü durumun ya da olayın geçici değil sürekli veya en azından uzun süreli olması gerektiğidir. Yine sözleşmenin süresi bakımından da uyarılama talebine dayanak

ally valid, additional evaluations shall be rendered about specific points of the contract.

1. Conditions for the Adaptation of the Fixed Cost

a. An unexpected situation which cannot be foreseen or which was foreseen but not expected to happen should happen

The first point that should be emphasized here is that the extraordinary situation has to be persistent or long lasting not a temporary situation. Also for the contract period, the validity of the reason of the adaptation request requires special evaluation for each concrete case.

The Supreme Court evaluates the unpredictability and investigates the objective unpredictability's existence for each case.¹⁹ The extraordinary situation is required to be in an effective character to each prudent contractor that undertakes works in similar areas rather than only a concrete contractor.

b. The unexpected situation must have caused the hardship in the work's completion with the fixed cost

An ordinary increase in expenses that the contractor would make during the execution is accepted as ordinary risks; therefore the contractor has to bear. On the other hand, the increase mentioned in the Article 480 of the Law of Obligations is an unpredictable, unaccounted for, extreme and extraordinary increase. The requiring factor according to the Article is the existence of a hardship in performance to the detriment of the contractor. As a result of the changing terms and conditions, the balance between the parties' acts has to become disturbed extremely and clearly. It is not required for the mentioned imbalance to cause the debtor to go bankrupt; only clear and major imbalance will suffice.

teşkil eden sebebin geçerliliği açısından her bir olay için ayrı değerlendirme yapılması gerekmektedir.

Yargıtay, öngörülemezlik unsuru üzerinde detaylı değerlendirmeler yapmakta ve her bir olay bakımından objektif öngörülemezliğin yerine gelip gelmediğini araştırmaktadır.¹⁹ Olağanüstü durumun yalnızca somut yükleniciyi değil benzer alandaki işleri üstlenen basiretli her yükleniciyi etkileyecek nitelikte olması aranmaktadır.

b. Ortaya çıkan beklenmeyen hal, eserin tespit edilen götürü ücretle tamamlanmasını aşırı derecede güçleştirmiş bulunmalıdır

Yüklenicinin işi yerine getirirken yapacağı masraflardaki olağan artışlar, olağan risk sayıldığı için yüklenici buna katlanmak zorundadır. Öte yandan TBK'nın 480. maddesinde bahsedilen artış öngörülemez, hesaba katılmayan, aşırı ve olağanüstü bir artıştır. Madde kapsamında aranan unsur, yüklenici aleyhine bir aşırı ifa güçlüğüdür. Değişen durum ve koşullar nedeniyle tarafların yükledikleri edimler arasındaki denge aşırı ölçüde ve açık bir biçimde bozulmuş olmalıdır. Bu aşırı dengesizliğin, borçlunun mutlaka yıkımına yol açması aranmamakta, sadece edimler arasındaki açık ve büyük dengesizliğin varlığı yeterli görülmektedir.

c. Beklenmeyen halin ortaya çıkması taraflara isnat edilmemelidir ve yüklenicinin kusuru bulunmamalıdır

Ortaya çıkan durum herhangi bir sebeple yükleniciye isnat edilebilir nitelikte ise, yüklenici maliyet artışı nedeniyle götürü bedele ek bedel talep etme hakkına sahip değildir. Değişen durum ve koşulların ortaya çıkmasında yüklenicinin kusuru bulunmamalıdır. Eğer yüklenici kendi ediminden dolayı durumun güçleşmesine sebep olmuşsa, sözleşmenin değişen şartlara uyarlanmasını talep edemez.

FOOTNOTE

¹⁴ 13th Chamber of Supreme Court, decision dated 13.06.2014, numbered E.2013/16898 and K.2014/18895.

¹⁵ 15th Chamber of Supreme Court, decision dated 13.11.2015, numbered E.2015/1637 and K.2015/5752.

¹⁶ Aydın Zevkililer/Emre Gökyayla, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, Ed. 13, Ankara 2013, p.528.

¹⁷ Article 480 of the Law of Obligations: "In case the cost is regulated as fixed cost, the contractor has to complete the work with that cost. Even the work requires more effort and expense than the foreseen, contractor may not request the cost to be enhanced."

¹⁸ Mustafa Alper Gümüş, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Ed. 2, İstanbul 2012, p.85.

¹⁹ Ahmet Kılıçoğlu, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ed. 16, Ankara 2012, p.253.

²⁰ 15th Chamber of Supreme Court, decision dated 14.01.1999, numbered E.1999/4258 and K.1999/76.

²¹ Kaplan, p.156.

c. The unexpected term should not be imputed to the parties and the contractor should not be at fault

In the event that the unexpected term is imputable to the contractor, the contractor has no right to request additional fees besides the fixed cost. The contractor should not be at fault for the unexpected terms and conditions. If the contractor has caused difficulty by his/her own action, he/she cannot request adaptation of the contract to the changing terms and conditions.

d. The contractor should notify the existence of the unexpected term to the contract giver

The good faith requires the contractor to notify the situation to the contract giver without delay.

e. There should not be any principle in the contract that prevents the increase in the cost

The Article 480 of the Law of Obligations is a regulatory legal principle. Therefore the parties have opportunity to decide on the opposite of the Article in the contract. Nevertheless, even if the right of adaptation is dispensed, in the event that the degree of unexpected circumstance is on a level that is against the contractor's economic entity pursuant to the Article 23 of the TCO or the good faith and fairness requires the adaptation, the request of adaptation shall be possible.

C. The Legal Scope of the Adaptation Lawsuits

The resolution of judge's to the dispute by adaptation should be a substitute and vice solution in case the parties fail to agree.²⁰

The judge shall consider the reasoning of judiciary in scope of the good faith instead of the involved parties' possible requests in his evaluation of the fictitious will during the adaptation case. Therefore the decision

d. Yüklenici beklenmeyen halin varlığını iş sahibine ihbar etmelidir

Dürüstlük kuralı, yüklenicinin bu durumu iş sahibine vakit geçirmeksizin ihbar etmesini gerektirmektedir.

e. Sözleşmede bedelin artırılmasını engelleyen bir hüküm bulunmamalıdır

TBK'nın 480. maddesi düzenleyici hukuk kuralı niteliğindedir. Dolayısıyla taraflar sözleşme ile hükmün aksini kararlaştırma imkânına sahiptir.

Ancak sözleşmede uyarılama talep etme hakkından vazgeçilse dahi, meydana gelen olağanüstü olayın TMK'nın 23. maddesi kapsamında yüklenicinin ekonomik kişilik hakkına aykırılık oluşturacak seviyede olması ya da dürüstlük kuralı ve hakkaniyet ilkesinin uyarlamayı gerekli kılması halinde hâkimden uyarılama talebinde bulunulabilecektir.

C. Uyarılama Davalarının Hukuki Esasları

Hâkimin uyarılama yoluyla uyuşmazlığı çözümlenmesi, taraflar anlaşamadığı takdirde devreye girecek bir yedek, yardımcı çözüm olmalıdır.²⁰

Hâkim, uyarılama davası esnasında gerçekleştireceği farazi irade değerlendirmesinde tarafların gerçekten ne talep edeceklerini değil, doğru ve makul düşüncedeki kişilerin ne amaçlamış olacağını dürüstlük kuralı kapsamında esas alacaktır. Dolayısıyla karar, tarafların iradesi gibi sübjektif ölçü yerine hakkaniyet ilkesi gibi objektif bir ilkeye dayanmalıdır. Uyarılama davasında amaç, taraflardan birinin katlanmak zorunda olduğu fedakârlığın, taraflar arasında adil olarak paylaşılması olmalıdır.

DİPNOT

14 Yargıtay 13. H.D., T. 13.06.2014, E. 2013/16898, K. 2014/18895.

15 Yargıtay 15. H.D., T. 13.11.2015, E. 2015/1637, K. 2015/5752.

16 Aydın Zevkililer/Emre Gökayla, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 13. Bası, Ankara 2013, s.528.

17 "TBK m. 480 "Bedel götürü olarak belirlenmişse yüklenici, eseri o bedelle meydana getirmekle yükümlüdür. Eser, öngörülenden fazla emek ve masrafi gerektirmiş olsa bile yüklenici, belirlenen bedelin artırılmasını isteyemez."

18 Mustafa Alper Gümüş, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 2. Bası, İstanbul 2012, s.85.

19 Ahmet Kılıçoğlu, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 16. Bası, Ankara 2012, s.253.

20 Yargıtay 15. H.D., T. 14.01.1999 E. 1999/4258, K.1999/76.

21 Kaplan, s.156.

should be based on an objective rule such as fairness instead of a subjective rule such as the parties' wills. The aim on the adaptation lawsuit should be the fairly pro-portion of the obligatory sacrifice that one of the parties have to endure between the parties.

IV. CONCLUSION

The main rule of the contract relation is abiding by the contract. Abiding by the contract in the event of the emergence of the situations arising after the contract's establishment but before the execution that cause imbalance between the acts may cause unfairness. The foundation of the adaptation of contract is regulated to eliminate that unfairness. The adaptation of the contract which is valid for each type of contract in the existence of significant conditions in general sense is applied with some differences for the contracts of work. This difference is arising from the existence of specific principle about adaptation of the cost for contracts of work in the Law of Obligations. In order to be able to mention about adaptation of the cost for contracts of work, the cost should be determined as fixed cost in the contract. In addition to this condition, some factors are required to be determined according to characteristics of each case. The main evaluation of the adaptation is realized within the scope of the good faith. In the event that the adaptation is impossible, the opportunity of termination of the contract is ensured by the law. Firstly, the principal of keeping the contract should be acted on, when this is impossible; the option of termination of the contract should be chosen. ■

IV. SONUÇ

Sözleşme ilişkisinde esas kural, sözleşmeye bağlı kalmaktır. Sözleşmenin kurulmasından sonra fakat ifadan önce taraflardan bağımsız olarak ortaya çıkan, edimler arasında aşırı ölçüde dengesizliğe sebebiyet veren durumların ortaya çıkması halinde sözleşmeye bağlı kalınması, hakkaniyete aykırılık teşkil edebilmektedir. Sözleşmenin uyarlanması müessesesi, bu hakkaniyete aykırılığın bertaraf edilmesi amacıyla düzenlenmiştir. Genel anlamda her tür sözleşme açısından belirli şartların varlığı halinde geçerli olan aşırı ifa güçlüğü halinde sözleşmenin uyarlanması, eser sözleşmeleri bakımından belirli farklılıklarla uygulanmaktadır. Bu farklılık, TBK'da eser sözleşmelerinde fiyat uyarlamasına dair özel hükmün bulunmasından kaynaklanmaktadır. Eser sözleşmeleri bakımından fiyat uyarlamasının söz konusu olabilmesi için sözleşmede bedelin götürü bedel şeklinde kararlaştırılmış olması şartı aranır. Bu şartın yanında somut olayın özelliklerine göre tespiti gereken birtakım unsurlar mevcuttur. Uyarlama bakımından temel değerlendirme, dürüstlük kuralı çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Uyarlamanın mümkün olmadığı halde sözleşmeden dönme imkânı da kanunda tanınmıştır. Öncelikle sözleşmenin ayakta tutulması esası ile hareket edilmeli, bunun mümkün olmaması halinde sözleşmenin sona erdirilmesi yolu seçilmelidir. ■

BIBLIOGRAPHY KAYNAKÇA

Ahmet Kılıçoğlu, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ed.16, Ankara 2012

Aydın Zevkililer/Emre Gökyayla, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, Ed. 13, Ankara 2013

Başak Baysal, Sözleşmenin Uyarlanması, İstanbul 2009

Başak Baysal, "Aşırı İfa Güçlüğü", Türk Borçlar Kanunu Sempozyumu, Ed. M. Murat İnceoğlu, İstanbul 2012

Fikret Eren, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ed. 14, Ankara 2012

Hannes Rösler, "Alman ve Uluslararası Sözleşme Hukukunda Değişen ve Öngörülemeyen Koşullar", Çeviren: Tülay Aydın Ünver, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, V.66, N.1, 2008

İbrahim Kaplan, Hâkimin Sözleşmeye Müdahalesi, Ed. 2, Ankara 2006

Kemal Oğuzman/Turgut Öz, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ed. 11, İstanbul 2013

Mustafa Alper Gümüş, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Ed. 2, İstanbul 2012

Rona Serozan, İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme, Ed. 4, İstanbul 2006

Ahmet Kılıçoğlu, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 16. Bası, Ankara 2012

Aydın Zevkililer/Emre Gökyayla, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 13. Bası, Ankara 2013

Başak Baysal, Sözleşmenin Uyarlanması, İstanbul 2009

Başak Baysal, "Aşırı İfa Güçlüğü", Türk Borçlar Kanunu Sempozyumu, Ed. M. Murat İnceoğlu, İstanbul 2012

Fikret Eren, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 14. Bası, Ankara 2012

Hannes Rösler, "Alman ve Uluslararası Sözleşme Hukukunda Değişen ve Öngörülemeyen Koşullar", Çeviren: Tülay Aydın Ünver, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C.66, S1, 2008

İbrahim Kaplan, Hâkimin Sözleşmeye Müdahalesi, 2. Bası, Ankara 2006

Kemal Oğuzman/Turgut Öz, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 11. Bası, İstanbul 2013

Mustafa Alper Gümüş, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 2. Bası, İstanbul 2012

Rona Serozan, İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme, 4. Bası, İstanbul 2006